

İlk ve Acil Yardım ile Acil Durum ve Afet Yönetimi Öğrencilerinin Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Düzeyleri

Knowledge Levels of First and Emergency Aid and Emergency and Disaster Management Students on Sexual and Reproductive Health in Emergency Situations

Ezgi DEMİRTÜRK SELÇUK¹, Özge AKBABA²

ÖZ

Bu araştırma mezuniyet sonrası hayatı tehdit eden olağanüstü durumlarda görev yapması bakımından özel bir konuma sahip olan ilk ve acil yardım öğrencileri ile acil durum ve afet yönetimi öğrencilerinde acil durumlarda cinsel sağlık üreme sağlığı bilgi düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirildi. Tanımlayıcı-kesitsel tasarımdaki araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim bahar yarıyılında İlk ve Acil Yardım Programı ile Acil Durum Afet Yönetimi Programında öğrenim gören 220 öğrenci ile yürütüldü. Veriler “Katılımcı Bilgi Formu” ve “Olağanüstü Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği” kullanılarak yüz yüze anket yöntemi ile toplandı. Öğrencilerin acil durumlarda cinsel sağlık üreme sağlığı bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlendi. Cinsiyet, aile tipi, en uzun yaşanılan yer, acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alma ile Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu saptandı. Öğrencilerin acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, giderilmesi ve bilgilerin güncelliğinin sağlanması, afetle ilgili kurumla iş birliği ve koordinasyon içerisinde simülasyon vakalarının yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsel sağlık, Üreme sağlığı, Bilgi düzeyi, Öğrenci

ABSTRACT

This study was carried out to determine the level of sexual and reproductive health knowledge and factors affecting sexual and reproductive health in emergencies in first and emergency aid students and emergency and disaster management students, who have a special position in terms of working in life-threatening extraordinary situations after graduation. The descriptive cross-sectional study was conducted with 220 students studying in the First and Emergency Aid Programme and Emergency Disaster Management Programme in the spring semester of the 2023-2024 academic year. The data were collected by face-to-face questionnaire method using the “Participant Information Form” and “Sexual and Reproductive Health Knowledge Scale in Emergency Situations”. It was determined that the students' level of sexual and reproductive health knowledge in emergencies was moderate. It was found that there was a significant difference between gender, family type, longest living place, receiving information about sexual/reproductive health in emergencies and the total mean scores of the Sexual and Reproductive Health Information Scale in Emergencies. It is recommended that the training needs of the students for sexual and reproductive health in emergencies should be determined, eliminated and the information should be kept up to date, and simulation cases should be carried out in cooperation and coordination with the institution related to the disaster.

Keywords: Sexual health, Reproductive health, Knowledge level, Student

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü Sağlık ve Spor Bilimleri Etik Kurulu'ndan etik onay alınmıştır (Tarih: 02.01.2024 Sayı:324796).

¹ Öğr. Gör. Dr. Ezgi DEMİRTÜRK SELÇUK, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Anestezi Programı, demirturkezgi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3101-710X

² Dr. Öğr. Üyesi, Özge DEMİR, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İlk ve Acil Yardım Programı, ozgeakbaba24@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0228-1558

İletişim / Corresponding Author:
e-posta/e-mail:

Ezgi DEMİRTÜRK SELÇUK
demirturkezgi@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 30.06.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 10.06.2025

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü olağanüstü durumları; ani başlangıçlı, doğal olabileceği gibi insan kaynaklı da olabilen, toplumun bir kesiminin ya da tamamının günlük yaşam faaliyetlerini durduran ya da kesintiye uğratan, halk sağlığına yönelik riskin zaman içinde kademeli olarak arttığı, acil müdahaleyi gerektiren durumlar olarak tanımlanmaktadır.¹ Dünya üzerinde son otuz yılda insanlık, birçok olağanüstü durumlarla karşı karşıya kalmış ve bu tablolar halk sağlığı açısından acil durumlar yaşanmasına sebep olmuştur. Toplumun yaşam faaliyetlerini kesintiye uğratan; doğa kaynaklı (deprem, sel, küresel ısınma vb.) ve insan kaynaklı (teknolojik, terör, savaş vb.) bu durumlara ve sonucunda meydana gelebilecek sorunlara karşı hazırlıklı olmak büyük önem taşımaktadır.^{2, 3} Bu gibi olağanüstü durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı (CSÜS), önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. CSÜS, bireylerin sağlık hakkının önemli bir parçasıdır. Özellikle kadınlar, ortaya çıkan acil durumlardan orantısız bir biçimde etkilenmekte, CSÜS ile ilgili birçok sorunla karşılaşmakta ve buna yönelik sağlık hizmetlerine olan ihtiyaçları artmaktadır.^{4, 5} CSÜS hizmetlerine yetersiz veya kesintili erişim sağlandığında; hamileliğe bağlı nedenlerden dolayı ölüm veya hastalık, bilgi eksikliği veya doğum kontrol hizmetlerine erişim eksikliği nedeniyle istenmeyen gebelikler, düşükler ve güvenli olmayan kürtajlarla ilgili komplikasyonlar, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve Human İmmunodeficiency Virüs (HIV)'de dahil olmak üzere Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonların (CYBE) görülme sıklığı artmaktadır.^{6, 7} Bu nedenle Krizlerde Üreme Sağlığı Kurumlar Arası Çalışma Grubu (IAWG) tarafından krizlerde CSÜS'e yönelik ilk 48 saati içinde uygulanması tavsiye edilen Minimum Başlangıç Hizmet Paketi (MISP) oluşturmuştur. MISP; cinsel şiddetin sonuçlarını önlemek ve yönetmek için üreme sağlığı hizmetlerinin koordinasyonunu kolaylaştırmak, HIV bulaşma oranlarını azaltmak, anne ile yeni doğan hastalık ve ölümlerini en aza indirmek ve kriz sonrası

kapsamlı üreme sağlığı hizmetlerini planlamayı amaçlamaktadır. Ancak, MISP'in uygulanması sırasında acil durumlara ilişkin yetersiz farkındalık ve üreme sağlığı bilgisi gibi bazı zorluklar ortaya çıkabilmektedir.^{8, 9}

Türkiye'de 2007 yılından itibaren periyodik olarak toplantılar düzenlenmiş, MISP eğitimlerinin kurumsal düzeyde yerleşmesi için çalışmalar yürütülmüştür. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) 2016-2019 Türkiye Değerlendirme Raporu'na göre, MISP müfredatı 17 üniversitede uygulanmaya başlanmıştır.^{10, 11}

Halk sağlığını tehdit eden olağanüstü durumların etkili bir şekilde yönetilmesinde acil durum ve afet yönetimi teknikleri ile hastane öncesi acil bakımın sunulmasında görev yapan sağlık profesyonellerinin yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olması ve duruma iyi bir şekilde hazırlanmış olması büyük önem taşımaktadır. Hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinin sağlanmasında donanımlı ambulanslar ve burada görev yapan ilk ve acil yardım teknikleri, 112 çağrı merkezinin aranmasıyla birlikte komuta kontrol merkezi tarafında olay yerine ulaşarak değerlendirme yapmakta ve acil durumlara ilk müdahaleyi gerçekleştirmektedir.¹²⁻¹⁴ Acil durum ve afet yönetimi teknikleri ise Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) bünyesinde olağanüstü durumlara görev yapan profesyonellerdir. AFAD doğal afetlerde, uluslararası yaşanan siyasal krizler sonucunda meydana gelen salgın hastalık, susuzluk, açlık ve barınma sorunları gibi birçok sorunlarda; ekonomik, siyasi ve askeri amaçlardan bağımsız bir biçimde insani yardımlarda bulunmaktadır.¹⁵

Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmeti sunabilecek bir sağlık profesyonelinin bu konuda yeterli bilgiye sahip olması gerekmektedir.¹¹ İlk yardım ve afet yönetimi eğitimi gören öğrenciler, olağanüstü durumlarda kritik sağlık hizmetleri sunacak profesyoneller olarak yetişmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi, afet ve acil durumlarda sağlık

hizmetlerinin etkinliğini artırmak açısından önemlidir. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin CSÜS konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları¹⁶ ve CSÜS bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu belirtilmektedir.¹⁷ Bu alandaki bilgi düzeyinin değerlendirilmesi, eğitim programlarının güçlendirilmesine ve yeni eğitim modüllerin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.¹⁸⁻²⁰

Literatürde CSÜS'ü değerlendiren çalışmalar bulunmakta ancak bu iki grupta acil durumlarda CSÜS'e yönelik yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma mezuniyetleri sonrasında hayatı tehdit eden olağanüstü durumlarda görev yapması bakımından özel bir konuma sahip olan ilk ve acil yardım öğrencileri ile acil durum ve afet yönetimi öğrencilerinde acil durumlarda CSÜS bilgi düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Evren ve Örneklem

Tanımlayıcı-kesitsel tipte tasarlanan araştırmanın evrenini Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesindeki bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda 2023-2024 eğitim öğretim bahar yarıyılında İlk ve acil yardım programı ile acil durum afet yönetimi programında öğrenim gören 250 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenimine aktif olarak devam eden (N=230), anketlerin yapıldığı tarih aralığında yüksekokulda bulunan ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden öğrenciler, araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip, araştırmanın dahil edilme ölçütlerine uyan tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmış ve araştırmayı kabul eden 220 (%95,6) öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır. İlk ve acil yardım öğrencileri, travma ve acil hasta bakımı dersleri kapsamında cinsel saldırı, şiddet, gebelik (12 saat), doğum (12saat), cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) (4 saat) ve üreme sistemi hastalıklarında acil bakım dersleri almaktadır. Acil durum afet yönetimi öğrencilerinde ise afet ve acil durumlara hazırlık, yönetim, koordinasyon, risk analizi gibi konular öne çıkmaktadır. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı, bu müfredatın ana başlıkları arasında yer almasa dahi afet durumlarında bu konulara dair temel bilgiler, öğrencilere daha kapsamlı bir acil müdahale becerisi kazandırabilir. Afetlerin toplumsal etkilerinde cinsel sağlık ve üreme sağlığı önemli bir yer tuttuğundan, bu alanların kriz yönetimi eğitimine entegre edilmesi faydalı olabilir. Bu nedenle, acil durum afet yönetimi öğrencilerinin afet

sonrası sağlık hizmetleri sunarken bu konularda bilgi sahibi olmaları önemlidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Katılımcı Bilgi Formu ve Olağanüstü Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği kullanılarak yüz yüze anket yöntemi ile toplanmıştır.

Katılımcı Bilgi Formu: Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, okuduğu bölüm, sınıfı) ve CSÜS konusunda bilgi alma durumu, olağanüstü durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alma durumlarını içeren sorulardan oluşmaktadır.^{3, 7, 13, 18}

Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği (ADCSÜSBÖ): Cirban Ekrem ve Kurt tarafından geliştirilen ölçek 23 maddeden oluşan beşli likert tipindedir. Beş tane madde ters kodlanmaktadır (4, 8, 15, 18 ve 23 maddeler). Ölçekten alınabilecek en düşük puan 23, en yüksek puan 115'tir. Ölçekten alınan puanın artması, katılımcıların acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı bilgilerinin arttığını göstermektedir. Ölçek dört alt faktörden oluşmakta (1. Faktör: Kadın Sağlığının Güçlendirilmesi, 2. Faktör: Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketini Uygulamak İçin Malzeme Tedariği, 3. Faktör: Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketi Temel Bilgisi, 4. Faktör: Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketi Strateji ve Eğitimi) ve toplam puan hesaplanabilmektedir. Ölçeğin cronbach alfa

değeri 0,896'dır.²¹ Ölçeğin bu çalışmadaki cronbach alfası ise 0,76'dır.

Verilerin Analizi

Çalışmanın verilerinin değerlendirilmesinde Statistical Package Social Sciences for Windows (SPSS) 22 paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluk durumu Kolmogorov Smirnov testi ile saptanmıştır. Verilerin analizinde sayı (n), yüzde (%), ortalama, standart sapma, normal dağılım göstermeyen veriler için Mann Whitney U, Kruskal-Wallis, normal dağılım gösteren veriler için ANOVA, Student T-testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık değeri olarak $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma öncesinde, Cırbın Ekrem ve Kurt'dan ölçek kullanım izni, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü Sağlık ve Spor Bilimleri Etik Kurulu Başkanlığı'ndan (02.01.2024-324796) etik kurul onayı ve çalışmanın yapıldığı kurumdan kurum izni (04.01.2024-325577) alınmıştır. Verilerin toplanmasından önce öğrencilere bilgi verilerek yazılı ve sözlü onamları alınmıştır.

Araştırma Sınırlılıkları

Araştırmanın tek bir üniversitede yapılmış olması, acil durumlarda CSÜS'e yönelik literatürde yapılmış çalışmalar olmaması ve aynı ölçeğin kullanılmamış olması bundan dolayı bulguların acil olmayan durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik literatürde tartışılması araştırmanın sınırlılıklarıdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Öğrencilerin yaş ortalaması $20,14 \pm 1,52$ olup, %70,9'u kız, %64,5'i ilk ve acil yardım bölümüne kayıtlı, %52,7'si birinci sınıfta öğrenim görmekte, %77,3'ü çekirdek aile grubu ile yaşamakta, %57,7'si il de yaşamış ve %61,4'ü araştırmanın yapıldığı zaman diliminde yurtdışı ikamet etmektedir. Öğrencilerin %69,5'inin cinsel/üreme sağlığı konusunda bilgisinin olduğunu, %64,1'i bu bilgiyi internetten edindiğini, %85,5'inin acil durumlar konusunda eğitim almadığını ve %88,2'sinin acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi almadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	n	%
Cinsiyet		
Kız	156	70,9
Erkek	64	29,1
Kayıtlı olduğu bölüm		
İlk ve acil yardım	142	64,5
Acil durum ve afet yönetimi	78	35,5
Sınıf		
1.sınıf	116	52,7
2.sınıf	104	47,3
Aile tipi		
Çekirdek aile	170	77,3
Geniş aile	44	20,0
Parçalanmış	6	2,7
En uzun yaşadığı yer		
İl	127	57,7
İlçe	44	20,0
Köy	49	22,3

Tablo 1. Devamı

Değişkenler	n	%
Şuan yaşadığı yer		
Evde aile ile birlikte	72	32,7
Evde arkadaş ile birlikte	7	3,2
Evde tek başına	6	2,7
Yurt	135	61,4
Cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda bilgi alma		
Evet	153	69,5
Hayır	67	30,5
Cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda bilgi kaynakları*		
Okul	138	62,7
Aile	63	28,6
İnternet	141	64,1
Arkadaş	91	41,4
Sağlık personeli	52	23,6
Televizyon	31	14,1
Sosyal medya	113	51,4
Kitap/dergi	33	15,0
Acil durumlar konusunda eğitim alma		
Evet	32	14,5
Hayır	188	85,5
Acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alma		
Evet	26	11,8
Hayır	194	88,2
Yaş	Ortalama $\pm$ SS: $20,14 \pm 1,52$ (minimum: 18, maksimum: 27)	

*Katılımcılar birden fazla cevap verilmiştir

Öğrencilerin ADCSÜSBÖ puan ortalamaları incelendiğinde; Kadın Sağlığının Güçlendirilmesi alt boyutu puan ortalamasının $37,80 \pm 2,62$, Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketini Uygulamak İçin Malzeme Tedariği puan ortalamasının $17,49 \pm 2,54$, Olağanüstü

Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketi Temel Bilgisi puan ortalamasının 9,85±1,07, Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketi Strateji ve Eğitimi puan ortalamasının 10,14±1,53 ve toplam puan ortalamasının ise 75,29±5,58 olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği (ADCSÜSBÖ) Toplam ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Dağılımı

Ölçek	Med(Min-Max)	Ort±SS
Kadın Sağlığının Güçlendirilmesi	38,00(28-44)	37,80±2,62
Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketini Uygulamak İçin Malzeme Tedariği	18,00(9-23)	17,49±2,54
Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketi Temel Bilgisi	10,00(7-15)	9,85±1,07
Olağanüstü Durumlarda Asgari Başlangıç Hizmet Paketi Strateji ve Eğitimi	10,00(7-15)	10,14±1,53
ADCSÜSBÖ toplam puan	76,00(55-87)	75,29±5,58
Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, Med: Median, Min: Minimum, Maks: Maksimum		

Tablo 3. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADCSÜSBÖ Toplam Puan Ortalamalarının Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikleri	$\bar{X} \pm SS$	Test ve p değeri
Cinsiyet		
Kız	75,51±5,50	Z= 4655,00 p=0,031
Erkek	74,75±5,78	
Kayıtlı Olduğu Bölüm		
İlk ve acil yardım	74,88±5,79	t=1,546
Acil durum ve afet yönetimi	76,05±5,12	p=0,124
Sınıf		
1.sınıf	74,70±5,86	t=-1,668
2.sınıf	75,95±5,21	p=0,097
Aile tipi		
Çekirdek aile	76,11±5,26	KW=19,182 p=0,000
Geniş aile	71,84±5,75	
Parçalanmış	75,29±5,58	
En uzun yaşanılan yer		
İl	75,44±5,85	F=0,222
İlçe	74,79±5,07	p=0,001
Köy	75,36±5,37	
Şu an yaşanılan yer		
Evde aile ile birlikte	75,68±4,59	F=0,447
Evde arkadaşları ile birlikte	76,57±4,79	p=0,720
Evde tek başına	76,33±6,43	
Yurt	74,97±6,07	
Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, Z: Mann Whitney U Testi, KW=Kruskal-Wallis testi, t=Student T-test, F=ANOVA		

Öğrencilerin kayıtlı olduğu bölüm, sınıf ve şu an yaşanılan yer ile ADCSÜSBÖ toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin cinsiyet, aile tipi ve en uzun yaşanılan yere göre ADCSÜSBÖ toplam puan ortalamaları

arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 4'e göre öğrencilerin CSÜS konusunda bilgi alma ve acil durumlar konusunda eğitim alma ile ADCSÜSBÖ toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alma durumuna göre ADCSÜSBÖ toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (p=0,045) (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsel/Üreme Sağlık Durumu Değişkenleri ile ADCSÜSBÖ Toplam Puan Ortalamalarının Dağılımı

Özellikler	$\bar{X} \pm SS$	Test ve p değeri
Cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda bilgi alma		
Evet	75,86±5,02	Z=4301,50 p=0,057
Hayır	74,00±6,55	
Acil durumlar konusunda eğitim alma		
Evet	76,96±4,58	Z=2421,00 p=0,077
Hayır	75,01±5,70	
Acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alma		
Evet	75,69±5,43	t=0,395 p=0,045
Hayır	75,24±5,61	

Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma, Z: Mann Whitney U Testi, t=Student T-test

Türkiye'nin, bir deprem ülkesi olması ve felaketler (deprem, sel gibi) sonucu büyük can ve mal kayıpları yaşaması bakımından afet araştırmaları için önemli bir konumdadır.²² Olağanüstü durumların akut döneminde özel bir konuma sahip olan ilk ve acil yardım teknikleri ile acil durum ve afet yönetimi tekniklerinin acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik yeterli bilgi ve donanımına sahip olması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı ilk ve acil yardım öğrencileri ile acil durum ve afet yönetimi öğrencilerinin acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı bilgi düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Olağanüstü durumlar toplum sağlığını ve yaşam düzenini bozan, can ve mal kaybına sebep olan halk sağlığı sorunu olup yaşandığı takdirde CSÜS sorunlarına neden olmakta ve bu sorunlar göz ardı edilebilmektedir. Bu

nedenle, yaşanan kriz durumlarında CSÜS için etkilenen grubun ihtiyaçlarına cevap verilebilmesi için gerekli hayat kurtarıcı müdahalelerin mümkünse ilk 48 saat içerisinde gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.^{9,23}

Araştırmada öğrencilerin acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Literatürde farklı ölçüm araçları ile değerlendirilen sağlık eğitimi alan diğer gruplarda yapılan çalışmalarda; hemşirelik öğrencilerinin cinsel sağlık konusunda bilgi düzeyleri yüksek,²⁴ ebelik öğrencilerinin cinsellik ve cinsel sağlıkla ilişkili bilgi düzeylerinin ise orta düzeyde²⁵ olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de gençlerin cinsel sağlık hakkında bilgilerinin yetersiz olduğu ve bu konulara yönelik bir hizmet almadıkları belirtilmektedir.²⁶ Yapılan uluslararası çalışmalar incelendiğinde; Ürdün’deki bir üniversitede öğrencilerin CSÜS konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları,¹⁶ Portekiz’deki 1946 üniversite öğrenciyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu,²⁷ Etiyopya’da yapılan bir çalışmada ise CSÜS bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu belirtilmektedir.¹⁷ Bu doğrultuda CSÜS’e yönelik ders içeriklerinin üniversitelerin bütün programlarında yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca CSÜS’e yönelik kulüplerin kurulması ve öğrencilerin bu kulüplere katılımının teşvik edilmesi önerilmektedir. İlk ve acil yardım ile acil durum ve afet yönetimi öğrencilerine yönelik ise acil durumlarda meydana gelebilecek CSÜS’e yönelik risklerin, nelerle karşılaşılabilceğinin ve bunların yönetimlerinin, afetle ilgili kurumla iş birliği içerisinde canlandırma vakalar yapılmasının bilgi düzeyleri üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği toplam puan ortalamasının erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürde farklı ölçüm araçları ile yapılan çalışmalara bakıldığında, Bakır ve arkadaşlarının çalışmasında kız

öğrencilerin cinsel eğitime yönelik tutum ölçeği puan ortalamasının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.²⁸ Bu çalışmaların aksine Koçoğlu ve arkadaşlarının çalışmasında erkek öğrencilerin, kızlara göre Üreme Sağlığı Ölçeği genel toplamından aldıkları puan ortancalarının daha fazla olduğu,²⁹ Dişsiz ve arkadaşlarının çalışmasında ise cinsiyetin cinsel sağlık bilgi düzeyinde etkili olmadığı belirlenmiştir.²⁴ Bu sonuçlar doğrultusunda kız veya erkek öğrencilerin cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili eğitim ihtiyaçlarının olduğu görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği toplam puan ortalamaları geniş ve parçalanmış aile tipinde yaşayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Dişsiz ve arkadaşları tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada çekirdek aileye sahip olan öğrencilerin geniş aileye sahip olanlara göre cinsel sağlık konusundaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.²⁴ Bu sonuçlar bizlere çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin cinselliği aile bireyleri ile birlikte rahat konuşabileceğini düşündürürken, yapılan bir çalışmada ebeveynlere cinsellik ile ilgili soru sorulduğunda, ailelerin çocuklarının cinsel ilişki yaşadıkları düşüncesine sahip olacağından aileleri ile cinselliği konuşmadıkları belirlenmiştir.³⁰

Araştırmada yaşamının büyük bir bölümünü il de geçiren öğrencilerin Acil Durumlarda Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Bilgi Ölçeği toplam puan ortalamaları ilçe ve köyde yaşayan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürde yapılan çalışmalar çalışma sonucumuzu destekler niteliktedir. Karakurt ve Tuncer’in çalışmasında il merkezinde yaşayan öğrencilerin cinsel sağlığa yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu,³¹ Bakır ve arkadaşlarının çalışmasında yaşamının büyük bir bölümünü il ve ilçede geçiren öğrencilerin cinsel eğitime yönelik tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.²⁸ Sosyo-

demografik özelliklerin öğrencilerin cinsel sağlığa ve üreme sağlığına yönelik bilgi ve tutumlarını farklı biçimlerde etkilediği görülmektedir. Çalışmaların farklı bölgelerde yapılması, farklı coğrafya ve kültürlerde yaşamış ve yetiştirilmiş olması bu durumu etkileyerek bize öğrencilerin CSÜS ile ilgili bilgilerinin ülke genelinde eşit olmadığını düşündürmektedir.

Araştırmada, öğrencilerin kayıtlı olduğu bölüm, sınıf düzeyi ve yaşadıkları yerin, bilgi düzeyleri üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, farklı çalışmalarda sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin üreme ve cinsel sağlığa ilişkin bilgi düzeylerinin ve olumlu bakış açılarının da arttığı^{24, 32, 33} ancak yaşadıkları yerin bu durumu etkilemediği belirtilmiştir.²⁴ Benzer şekilde, Tıp Fakültesi öğrencileriyle yapılan bir başka çalışmada ise, sınıf düzeyinin ve uzun süre yaşanan yerin, toplumsal cinsiyet

rollerine yönelik tutumlarını etkilemediği belirtilmektedir.³⁴

Araştırmada acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alan öğrencilerin bilgi düzeyi daha yüksektir. CSÜS konusunda bilgi alma ve acil durumlar konusunda eğitim alma durumunun ise bilgi düzeyleri üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin cinsel sağlığa yönelik ders ve eğitim alanların, almayanlara göre cinsel sağlık bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir.^{25, 17, 35} Öğrencilerin CSÜS bilgi düzeylerini arttırmak için eğitimin oldukça etkili bir faktör olduğu düşünülmektedir. Olağanüstü durumlarda CSÜS eğitimi standart CSÜS eğitimlerinden farklıdır. Bu durum öğrencilerin almış oldukları eğitim içeriğindeki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu anlamda öğrencilerin müfredat içeriklerinin değerlendirilmesi ve ilgili konuların dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada öğrencilerin acil durumlarda CSÜS bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet, aile tipi, en uzun süre yaşanan yerin ve acil durumlarda cinsel/üreme sağlığı hakkında bilgi alma durumunun acil durumlarda CSÜS bilgi düzeylerini etkilediği diğer faktörlerin etkili olmadığı saptanmıştır.

Bu doğrultuda;

- Öğrencilerin acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, giderilmesi ve bilgilerin güncelliğinin sağlanması,

- Acil durumlarda meydana gelebilecek cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik risklerin, nelerle karşılaşılacağı ve buna yönelik yapılacak uygulamalara yönelik ders içeriklerinin müfredatlara yerleştirilmesi, buna yönelik modüller geliştirilmesi,

- Cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik kulüplerinin kurulması ve öğrencilerin bu kulüplere katılımının teşvik edilmesi,

- Bu konuda düzenlenecek sempozyum ve panellerde konunun öğrencilerle tartışılması,

- Hastane öncesi sağlık hizmetlerinde rol alan ilk ve acil yardım teknikerleri ile olağan üstü durumlarda rol alan acil ve afet yönetimi teknikerlerinin acil durumlarda cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Çıkar Çatışmaları

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını bildirmişlerdir.

Yazarların katkıları

(E.D.S), (Ö.D): Literatür taraması, araştırma konusunun bulunması, verilerin toplanması, verilerin analizi, verilerin yorumlanması, makale yazımı. Tüm yazarlar makalenin yayınlanmış versiyonunu okumuş ve kabul etmiştir.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. (2014). Emergency Response Framework. [Erişim tarihi: 15.03.2024]. Erişim adresi: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/89529/1/9789241504973_eng.pdf.
2. Askew I, Khosla R, Daniels U, Krause S, Lofthouse C, Say L, et al. Sexual and reproductive health and rights in emergencies. *Bulletin World Health Organization*. 2016;94(5):311. doi:10.2471/BLT.16.173567
3. Canbulat Ş. Doğal afetler ve olağanüstü durumlarda görülen salgın hastalıkların yayılımı. *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2023;3(1):47-64.
4. United Nations Population Fund. (2019). The Inter-agency minimum standards for gender-based violence in emergencies programming. [Erişim tarihi: 05.03.2014]. Erişim adresi: <https://www.unfpa.org/minimumstandards>.
5. Peterson K. From the field: Gender issues in disaster response and recovery". *Natural Hazards Observer*. 1997;21(5):3-4.
6. Glasier A, Gülmezoglu AM, Schmid GP, Moreno CG, Van Look PF. Sexual and reproductive health: A matter of life and death. *Lancet*. 2006;368(9547):1595-607. doi:10.1016/S01406736(06)69478-6
7. Austin J, Guy S, Lee-Jones L, McGinn T, Schlecht J. Reproductive health: A right for refugees and internally displaced persons. *Reprod Health Matters*. 2008;16(31):10-21. doi:10.1016/S09688080(08)31351-2
8. Krause SK, Chynoweth SK, Tanabe M. Sea-change in reproductive health in emergencies: How systemic improvements to address the misp were achieved. *Health Matters*. 2017;25(51):7-17. doi:10.1080/09688080.2017.1401894
9. Stephens JH, Lassa JA. Sexual and reproductive health during disasters: A scoping revizen of the evidence. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2020;50:101733. doi:10.1016/j.ijdr.2020.101733.
10. Tercan B. Türkiye'de afet politikaları ve kentsel dönüşüm. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*. 2018;3(5): 63-74.
11. UNFPA Türkiye country programme evaluation (2016-2019). [Erişim tarihi: 28 Kasım 2024] Erişim adresi: <https://www.unfpa.org/unfpa-turkiye-country-programme-evaluation-2016-2019#>.
12. Reilly MJ, Markansin D, DiMaggio C. Comfort level of emergency medical service providers in responding to weapons of mass destruction events: impact of traininga and equipment. *Prehosp Disaster Med*. 2007;22(4):297-303.doi:10.1017/s1049023x00004908
13. Çelebi İ, Uçku ŞR. Kayseri ili 112 acil sağlık hizmetlerinde görev yapan sağlık personelinin deprem bilgi düzeyi ve etkileyen etmenler. *Hastane Öncesi Dergisi*. 2017;2(2):91-103.
14. Durak Hİ, Vatansever K. In: Olağandışı Durumlara Yanıt-Acil Evre (İlk 24-72 Saat). O. Karababa (Ed.). Olağan dışı durumlarda sağlık hizmetleri sağlık çalışanlarının el kitabı. Ankara: Türk Tabipler Birliği.2002;53.
15. Bozkurt Ö. Evaluation of the works carried out by the Directorate of Disaster and Emergency Management (AFAD) in the syrian crisis in the context of humanitarian diplomacy activities that Turkey prioritizes in foreign policy. *Journal of Human Sciences*. 2021;18(2):266-281.
16. Alkhalili M, Al-Hmaid Y, Kheirallah K, Mehaisen L. Assessment of knowledge of sexual reproductive health among female university students in jordan. *Cureus* 2024;16(2):e53386. doi:10.7759/cureus.53386
17. Berhe ET, Ayene M, Gebregyorgis T, Hagos MG, Gebremeskel TG. Low-Level knowledge and associated factor of sexual and reproductive health rights among aksum university students, Aksum Ethiopia. *Frontiers in Public Health*. 2022;10:860650. doi:10.3389/fpubh.2022.860650
18. Boran N, Ulutaşdemir N. Acil yardım ve afet yönetimi öğrencilerinin afet farkındalığı ve afetlere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi: Gümüşhane İli örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2023;12(1):82-89.
19. Ağahan, M. Çanakkale 112 Acil sağlık hizmetleri istasyonlarında görev yapan sağlık personellerinin afet farkındalığı ve afetlere hazırlık düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Afet Eğitim ve Yönetimi Anabilim Dalı, Denizli. 2018.
20. Bütün A, Karahan A. In: Sağlık & Bilim 2024: Hemşirelik-I. Uyar Hazar, H, (Ed.). Afet Durumlarında Acil Sağlık Hizmetleri Yönetimi. Efe akademik Yayıncılık, İstanbul. 2024;23-45.
21. Cirban Ekrem E, Kurt A. Developing the sexual and reproductive health knowledge scale in emergencies. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology* 2023;289:177-182. doi:10.1016/j.ejogrb.2023.08.392
22. Kadioğlu BU, Uncu F. Disaster awareness research in family health centers: the case of Elazığ. *Journal of Current Researches on Health Sector* 2018;8(2):1-10. doi:10.26579/jocrehes_8.2.1.
23. United Nations Population Fund. (2020). Minimum iştiril service package (MISP) for SRH in crisis situations. [Erişim tarihi:12.03.2024].Erişim adresi: <https://www.unfpa.org/resources/minimum-initial-service-package-misp-srhcrisis-situations>.
24. Dişsiz M, Akkurt Yalçıntürk A, Sümer G, Tavşan C, Dede S, Durmuş Ş, et al. Hemşirelik öğrencilerinin cinsel sağlık konusundaki bilgi düzeyleri ve görüşleri. *Zeynep Kamil Tıp Bülteni*. 2020;51(2):78-83. doi:10.16948/zktpb.691007
25. Işık HK, Aytekin MŞ, Kahraman A, Öcalan D. Ebelik bölümü öğrencilerinin cinsellik ve cinsel sağlıkla ilişkili bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Anatolian Journal of Health Research*. 2023;4(3):125-131. doi:10.29228/anatoljhr.72354
26. Cinsel eğitim tedavi ve araştırma derneği. (2022). Gençlik ve cinsellik.[Erişim tarihi: 22.03.2024]. Erişim adresi: <http://www.cetad.org.tr/CetadData/Book/19/269201116440>.
27. Santos MJ, Ferreira E, Duarte J, Ferreira, M. Risk factors that influence sexual and reproductive health in portuguese university students. *International Nursing Review* 2018;65(2):225-233. doi:10.1111/inr.12387
28. Bakır N, Irmak Vural P, Demir C. Üniversite öğrencilerinin cinsel eğitime yönelik tutumları ve toplumsal cinsiyet algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*. 2019;3(5):119-128.
29. Koçoğlu F, Kocaöz S, Pınar K. Hemşirelik öğrencilerinin üreme sağlığı tutumlarının belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*. 2022;5(3):355-364. doi:10.38108/ouhcd.932843.
30. Wong LP. An exploration of knowledge, attitudes and behaviours of young multiethnic muslim-majority society in malaysia in relation to reproductive and premarital sexual practices. *BMC Public Health* 2012;12(865):1-13. doi:10.1186/1471-2458-12-865.

31. Karakurt P, Köse Tuncer S. Üniversite öğrencilerinin cinsel sağlığa yönelik tutumlarının belirlenmesi: Hemşirelik öğrencileri örneği. *Gevher Nesibe Journal of Medical and Health Sciences* 2022;7(20):131-139. doi:10.5281/zenodo.7133596
32. Aydoğdu SGM, Uzun B, Öztürk DM. Ebelik öğrencilerinin evlilik dışı cinsel ilişki hakkındaki görüş ve tutumları. *Androloji Bülteni*. 2019;21:97-104.
33. Özkan H, Taşgın ZDÜ, Apay SE. Cinsellikle ilgili eğitim alan ve almayan öğrencilerin cinsel sağlık bilgi düzeylerinin karşılaştırılması. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020;3(1):11-21.
34. Ergin A, Bekâr T, Aydemir Acar G. Tıp fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ve etkileyen faktörler. *Fırat Tıp Dergisi*. 2019;24(3):122-128.
35. Özcan H, Kızılkaya Beji N, Karadağ A, Emlik K. Üniversite öğrencilerinin üreme ve cinsel sağlığa yönelik bilgi düzeyleri. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*. 2016;7:83-97. doi:10.17371/UHD.2016719478